

to je B varianta prikazana tendenčno v neugodni luči in vezana na različne pogoje, ki ne prepričajo. Trditev na primer, da poglobitve ni mogoče opraviti v sprejemljivih etapah, da mora biti najprej zgrajena južna obvozna proga, da je poglobitev proge zahtevana predvsem iz estetskih in lepotnih vidikov, so slabi argumenti. Etapni način gradnje pri poglobitveni izvedbi je celo preprostejši kakor pri kateri koli varianti v današnjem nivoju s podvozi, ker je cestni promet bolj gibčen. Če pri nepoglobljeni A varianti ni potrebna obvozna proga iz prometnih potreb, tudi iz strateških pogledov ne, tedaj je nerazumljivo, zakaj mora biti zgrajena južna obvozna proga pri B varianti. Iz strateških pogledov se premostitve Ljubljane in Malega grabna ob porušitvi teže obnovijo, kakor pa cestni prehodi preko poglobljenih tirov. Konstrukcija premostitve z železnico je vsekakor neprimerno težja, dražja in občutljivejša, kakor pa premostitev s cesto. Cestni promet je mogoče začasno preusmeriti po drugi poti, železniškega pa ne. Estetski pogledi pač niso pri železniškem vprašanju bistveni, estetsko je mogoče urediti prav tako podvoz, pač pa je bistvena razlika v prometnem pogledu (padec cestišča pri podvozh, preglednost križišča), v pravilnem in dobro tekočem cestnem prometu. Na- pačno bi bilo domnevati, da v Ljubljani avtomobilski promet ne bo bi- stveno naraščal. Podobnim domnevam se je udajalo marsikatero mesto, tako veliko, kakor je Ljubljana, ali pa še manjše v zahodni Evropi, danes pa stoji pred problemi, kako bi rešilo prometno zmešnjavo. Za ugotavljanje bodočega cestnega prometa ni zanesljivih norm niti ustaljene zakonitosti.

Vsaka rešitev železniškega vprašanja v Ljubljani je draga, velikih razlik med stroški posameznih variant ni. Tako pri varianti A nepoglobljeni kot pri varianti B morajo biti izvršena ista dela za rekonstrukcijo tirnih in ostalih železniških naprav, to je stvar železnice. Razlika je v nivoju. Na eni strani podvozi s kompliciranimi cestnimi križišči, na drugi pa ukop z lahkimi cest- nimi premostitvami. Razlike so velike le v kvaliteti rešitve, v prednostih ali slabih straneh. V tem pa načrti s podvozi daleč zaostajajo. S poglobitvijo bi železnica prišla tja, kamor spada, kjer lahko razvije svoj režim, ne da bi motila življenje mesta.

Cenejša je le rešitev, kjer se nič ne napravi, kjer ostane vse pri starem.

Božidar Gvardijančič

ZAPISKI

POGLED NA PRAŠKI »NOVÝ ŽIVOT«

Češki revialni tisk je ohranil tudi v socialistični družbi vplivno vlogo pri oblikovanju in širjenju teoretičnih in praktičnih postavk estetske in moralne kulture. Njegov pomen se je v novih razvojnih pogojih še povečal. Literarne revije niso več samo čistilna sita književne produkcije, glasila posameznih struj ali organi osebnih mnenj raznih književnikov in kritikov, marveč so dobile zelo odgovorne naloge, ki so združene z vodilnimi silnicami družbenega razvoja. Zato je revolucija tudi tu odpravila prejšnje anarhično bohotenje

revialnega tiska in osredotočila književna prizadevanja okrog manjšega števila literarnih tednikov in mesečnikov. Tednik »Literární noviny«, ki izhaja v več ko 80.000 izvodih, je namenjen populariziranju slovstvenih vprašanj in pojavov, kritičnim pogledom in informacijam o literarnem življenju. Izmed mesečnikov pa zavzema najpomembnejše, vodilno in hkrati reprezentativno mesto praški »Nový život«, glasilo Zveze češkoslovaških književnikov. V dokaj obsežnih zvezkih tega dobro urejevanega časopisa srečujemo luč in senco, teorijo in prakso današnje češke in delno tudi slovaške literature.

Lanski letnik obsega 1340 strani. Tehniko njegovega urejevanja (glavni urednik je bil pesnik František Branislav) označuje pisana prepletenost poezije, pripovedne proze in ideoloških člankov, vabljiva tiskovna pestrost, ilustracije, skoraj izključno v obliki risb in grafičnih vinjet ter precēj obilna dvostolpčna rubrika kritike, polemike in slovstvenih zapiskov. V časopisu sodelujejo domala vsi pomembnejši češki pesniki, pripovedniki in kritiki. Slednji pišejo pretežno o domačih vprašanjih in književnih novitetah, le tu in tam se ukvarjajo tudi s tujimi literaturami, predvsem s sovjetsko; sicer pa so Čehi dobili v zadnjem času (sredi lanskega leta) za tuje književnosti posebno revijo z naslovom »Světová literatura«. Tako se »Nový život« tem laže posveča posebnim vprašanjem domačega slovstvenega življenja in skuša z razpravami in pripombami kulturnih ideologov in kritikov prispevati k razčiščenju raznih pojmov in pojavov, ki karakterizirajo vpliv revolucionarne družbene preobrazbe na gibanje idej, estetskih kriterijev in moralnih načel v umetniškem ustvarjanju.

Vsekakor je za sedANJI položaj češke literature značilno, da prevladovanje idejnega nad estetskim, teoretičnega nad praktičnim daje odločilen pečat tudi lanskemu letniku revije »Nový život«. V tem je njegova zanimivost, pa tudi nekaka avtoritativna nesproščenost, ki je v jugoslovanskih revijah ni opaziti. Ni moči in menda tudi ni treba zanikati, da je lanski, mednarodno opazni drugi kongres češkoslovaških književnikov razgibal tudi zvezke te revije. Ne samo da je v njih izšlo precēj značilnega gradiva s tega kongresa, tudi odmeve, ki jih je vzbujal, srečujemo v neposredni ali posredni obliki na mnogih straneh vodilnega glasila češkoslovaških književnikov.

Če se v tem pregledu vsebine praške revije »Nový život« zaustavimo najprej ob njenih načelnih člankih in diskusijah, moramo reči, da je še zmeraj ostalo v ospredju vprašanje socialističnega realizma. Tu ne mislim samo kongresnega gradiva ali takih sestavkov, kakršna sta v 12. številki Kvěstoslava Chvatíka »Připomby k diskusiji o socialistickém realismu« in Jana Grossmana študija »O krizi v literatuři«, marveč celo vrsto prispevkov, zlasti še kritik, v katerih prihaja do besede stališče glede zvestobe socialističnemu realizmu; taka so n.pr. Vaclava Stejskala »Poglavja o sodobni prozi«, Brabčeve »Připomby k diskusiji o nekdanji in današnji umetnosti«, Petříčkov »Pogled v novo češko prozo«, ali celo Lumíra Čivrnega esej o Rimbaudu in Jiříja Tauferja študija o pesniku S. K. Neumannu, ki je izšla v istem mesecu kot prvi slovenski poskus o tem bardu revolucije (Nova obzorja št. 2 do 3, 1956). Zanimiv je nadalje sestavek K. Horálka »Nekaj opazk o vlogi estetike in kritike«. Kakor povsod, kjer gre za razčiščenje odnosov med umetnostjo in miselnostjo, je tudi tu v ospredju vprašanje objekta in sub-

jekta v ustvarjanju in doživljanju estetskih stvaritev, vprašanje nove, marksistično usmerjene estetike. Umljivo je, da je v literarnem življenju, ki so ga tolikanj razkvasili miselni fermenti, posebno pomembno vprašanje literarne kritike in da »Nový život« prav njemu posveča največjo pozornost.

V tem pogledu se mi zdi posebno značilen prispevek izpod peresa vodilnega češkega teoretika v napredni estetiki in literarni teoriji, profesorja praške univerze dr. Jana Mukařovskega »O današnjem stanju in nalogah literarne kritike«. Pisec se dotika cele vrste literarnoteoretičnih vprašanj in prihaja k sklepu, da je danes pred kritiko naloga, povzpeti se na višjo stopnjo svojega razvoja, če noče zaostajati za življenjem in za samo literaturo. Po piščevi sodbi gre v današnji etapi socialističnega razvoja »za sprostitev ustvarjalnih sil posameznika in njegove iniciativnosti ter za vzrast njegovega čuta za družnost in prijateljstvo... Nikdar doslej se niso mogle vse človeške sile in sposobnosti razviti do te mere, kakor jo omogoča socializem. Najbistvenejša naloga umetnosti današnje dobe je v tem, da pomaga vsestransko razvijati človeške zmožnosti in vzgajati človeka za tako ustvarjalno svobodo, ki posameznika ne odtrga od drugih, marveč ga nasprotno še tesneje spaja z njimi. Kritiki gre pri uresničevanju nalog današnje literature pomembna naloga. Da pa bo res popolnoma kos tej svoji obveznosti, je potrebno predvsem to, da se kritik dobro sprostí dogmatizma in se odloči, da bo iskal vrednote dela na lastno odgovornost z globoko segajočo in konkretno razločujočo razčlembó dela«. »Kritiki se včasih pritožujejo,« izvaja prof. Mukařovský nadalje, »da jih pisatelji podcenjujejo. Slišati pa je tudi glasove pisateljev, ki priznavajo nenormalnost razmerja med literaturo in kritiko ter si žele take kritike, ki bo resnično opravljala svojo nalogo v procesu literarne ustvarjalnosti. Tudi bralci so se že večkrat izrekli glede vprašanja kritike. Tudi ti zahtevajo kritikovo osebno odgovornost za njegove sodbe in terjajo od njega pogum, da prodíra v globine življenja in literature. Drži pa kajpada, da bodo med kritiki, če bodo hoteli ustreči tem zahtevam, nastajale pogostne razlike v mišljenju, kakor tudi razlike z mnenjem pisateljev samih. Reševanja teh nesoglasij se bo moralo čedalje bolj intenzivno udeleževati tudi čitajoče občinstvo; takisto bi znanstveni strokovnjaki samo v svojo sramoto ostajali tem diskusijam ob strani. In prav za to gre. Za vedno so minili časi, ko so se v sporih za umetnost brezizhodno spoprijemala subjektivna stališča. Diskusije, ki bodo nastale tedaj, ko bodo pisatelji, kritika, znanost in občinstvo s skupnim prizadevanjem krčili literaturi njena nadaljnja pota, bodo kar najbolj pripomogle, da bo literatura postala skupno delo vseh« (str. 497).

V tem letniku je izšlo tudi več tehtnih študij o najpomembnejših imenih češke literature, tako n. pr. Dostalova študija o pesniku Vilemu Závadi, Janův esej o najnovejši pesniški zbirki Vitězslava Nezvala (»Poezija patosa našega življenja«), potem vrsta člankov starejšega kritika in esteta Františka Goetza, pa material, ki je posvečen svetlemu spominu enega najboljših čeških prozaistov Vladislava Vančure, žrtve fašističnega terorja na Češkem. Pozornosti je vreden tudi Franclov članek o sodobni francoski poeziji, takisto kot Otokarja Bartoša in Janusza Rochozinskega sestavek »Nekaj pripomb k problematiki sodobne poljske literature«. Omenil bi še razmišljanja mladega kritika Fr. Benharta o nekaterih skupnih problemih slovaške in češke proze (2. zvezek). Pomembne so tudi misli pisatelja Fr. Kupke o pomenu Dostojevskega in njegovi današnji »rehabilitaciji«. Tudi poročila o novih knjigah so

z idejne plati močno razgibana, četudi marsikje pogrešamo tiste širine pogledov, ki bi izključevala sicer grajani dogmatizem v uporabi teoretičnih načel in meril. Esejev v pravem pomenu besede, kontemplativnih razmišljanj, je malo: prevladujeta kritični patos in polemična vnema.

Namenoma sem opozoril predvsem na miselno, kritično in usmerjevalno funkcijo vodilne češke literarne revije. Revolucionarni odmevi, nasledki načrtnega spreminjanja ekonomske in družbene stvarnosti, še vedno tako viharijo vode literarnega življenja, da se jim umetniški ustvarjalci ne morejo izogniti in jih prezreti. Spričo tega, da v tej reviji sodelujejo predvsem člani najzrelejšje plasti pesnikov in pisateljev (začetnikom se vrata v ta krog odpirajo le v izjemnih primerih), je tudi pesniška in pripovedna vsebina tega letnika živa, kvalitetna in reprezentativna za današnje stanje češke lirike in proze. Udeležene so vse aktivne generacije, kar samo stopnjuje mikavnost tega središčnega literarnega glasila. Tehten donesek so tudi nekateri pesniški prevodi; med njimi je posebno zanimiv izbor sodobne madžarske lirike. Jugoslavica so zastopana samo v 9. zvezku z odlomkom iz Čosičevega romana »Daleč je sonce« in z reportažo G. Francla »Zvezde nad Beogradom«. V Baški se dogaja proza Jos. Št. Kubina »Wolker na Bašce« — verjetno odlomek iz večje biografske povesti o pesniku Jiříju Wolkerju, ki je — kakor znano — z zanosom opeval naše morje.

Značilno je, da ta praška revija, ki predstavlja predvsem češko literaturo, prinaša tudi prispevke v slovaščini, čeprav sicer pomembnejša dela slovaške literature prevajajo v češčino in obstoji potemtakem, kakor je razumljivo, jezikovni dualizem. »Nový život« si očitno prizadeva, da bi bil živi most med obema literaturama.

B. B.

K VPRAŠANJU KOŽELJEVEGA PREŠERNA

Ko je izšla v Naši sodobnosti v drugi številke letošnjega letnika risba Matije Koželja, ki domnevno predstavlja Prešerna, sem povedal tov. Jos. Vidmarju, da tudi jaz nekaj o njej vem. Rekel mi je, naj to objavim in tako po svoje pomagam razrešiti njeno uganko.

Dejstva, ki so za stvarno presojo tega vprašanja pomembna, so tale: Ko sem v prvi polovici dvajsetih let izdeloval umetnostno topografski opis kamniškega sodnega okraja, sem se zanimal tudi za zapuščino takrat že pokojnega, v drugi polovici prejšnjega in na začetku našega stoletja zelo delavnega cerkvenega slikarja Matije Koželja. Obiskal sem v ta namen dvakrat, dne 27. aprila in 9. maja 1923, njegovega dediča, svojega mladostnega prijatelja, slikarja Maksa Koželja. Ko sva pregledovala mapo z risbami, sem osupnil, ko se je prikazala sedaj kot domnevni Prešeren objavljena risba kmečkega očanca in mi je nehote ušlo iz ust: »Ti, ali ni to Prešeren?« »Res je podoben Prešernu,« je odgovoril on ves zavzet. Jaz sem se začel umikati, češ, saj je nemogoče; o tem sem bil tembolj prepričan, ko sva ugotovila starost očetovo ob času, ko bi ga bil lahko videl v Kranju, kamor je z očetom nedvomno zahajal že kot otrok. Svojo nevernost sem izpričal tudi s tem, da ga nisem omenil v seznamu umetnostno ali topografsko zanimivih del iz Matijeve zapuščine v topografskem opisu kamniškega sodnega okraja leta